

Návrh na udělení titulu „Nositel tradice lidových řemesel“

Osobní údaje kandidáta:

Jméno a příjmení: Marie Vachunová

Narozena (datum a místo): 12. 4. 1958, Kyjov

Státní občanství: Česká republika

Adresa bydliště: Velká nad Veličkou, 696 74

Adresa pracoviště: Velká nad Veličkou 117

Telefon: 602 511 281

E-mail: vachunova.m@seznam.cz

Obor uchovávané řemeslné tradice: Vázání šátků, šití a vyšívání soukenných součástí hornáckého lidového oděvu

Návrh předkládá:

Jméno a příjmení, jeli předkladatelem fyzická osoba nebo název, je-li předkladatelem

právní osoba: **Masarykovo muzeum v Hodoníně, příspěvková organizace**

Adresa předkladatele: **Zámecké náměstí 27/9, 695 01 Hodonín**

Telefon: **518 351 834**

Kontaktní osoba: **Mgr. Michaela Zálešáková**

Telefon: **+420 602 677 848**

E-mail: m.zalesakova@masaryk.info

Návrh zpracoval: **PhDr. Vít Trachtulec, Mgr. Michaela Zálešáková**

Telefon: **+420 607 613 241, +420 602 677 848**

.....

datum a popis předkladatele

Seznam povinných náležitostí návrhu:

- I. Profesní životopis se zaměřením na péči o uchování tradic oboru
- II. Popis technologie a tvarosloví zhotovovaných výrobků, s důrazem na srovnání s obdobně zaměřenými výrobci.
- III. Informace o schopnosti předávat osvojené profesní znalosti a dovednosti následovníkům
- IV. Informace o účasti na přehlídkách, výstavách a specializovaných trzích, případně dalších aktivitách péče o tradice lidového řemesla
- V. Fotodokumentace s připojeným popisem fotografií, popřípadě seznam dalších zaslaných materiálů, se stručným komentářem
- VI. Písemný souhlas nominovaného s pořizováním dokumentace pro potřeby NÚLK a svolení k publikování osobních a kontaktních údajů, profesního životopisu, fotografií své osoby a svých výrobků za účelem propagace titulu Nositel tradice (např. v propagačních tiskovinách, na výstavě Nositelé tradice, na webových stránkách NÚLK, MK ČR)

I. Profesní životopis se zaměřením na péči o uchování tradic oboru

Švadlena a vyšíváčka Marie Vachunová , roz. Podlucká (1958) se začala věnovat zhotovování hornáckých krojových součástí přibližně od roku 1995. V roce 1980 začala chodit do národopisného souboru Velička, kde se setkala s hornáckým krojem, výšivkami, tancem a písničkami. Všechno, co se týká, lidových tradic se stalo jejím velkým koníčkem. Kromě působení v souboru Velička, zpívá s velickým ženským sborem.

Časté vystupování se soubory vyžadovalo naučit se kroj udržovat, prát, skládat – každá součást chce své. Začátky údržby a péče o kroj se naučila od své tchyně Anny Vachunové (1934 – 2010). Vyšívat se postupně učila podle vzorníků a rad tety Magdaleny Vachunové (1898 – 1992), která žila v domečku č. 117 (v současné době památkově chráněný objekt). Teta Magdaléna se svojí sestrou Evou (1897 – 1969) zde šily kordule, kabátky, lajble. Střihy na tyto krojové součásti byly v pozůstalosti po tetě a paní Marie Vachunová je využila pro zhotovení střihů nových. Vzory výšivek převzala od tety v podobě vzorníků a starých krojových součástí (šatky dole konce vyšívání hedvábnou nití). Podle rad tety Magdaleny se naučila techniku vyšívání *čipek*, které se používaly místo *čipek* háčkových (stará technika – v dnešní době málo používaná). *Vrapit fěrtochy* a vázat šatky se postupně učila u tetičky Anny Kománkové (1928 – 2020) z Javorníka. Po její smrti je jedinou ženou na Hornácku, která dokáže uvázat šátek podle původního postupu. Vázání šatek *dole a hore konce* se učila od p. Anny Bobčíkové (nar. 1940). Umí uvázat i tzv. „hladění“, které nosila na hlavě nevěsta, při různých příležitostech družičky, děvčata při prvním svatém přijímání nebo biřmování. Postupně se učila šít a opravovat součásti kroje podle starých vzorů (součástku rozpárat – podívat se jak byla ušita – udělat střih a potom součást zhotovit – ušít a vyšít). Švadlena se snaží o maximální dodržení krojové čistoty a o zachování původních technik šití a vyšívání.

Jako dílna a místnost pro zákazníky slouží izba v domě č. 117, který byl postaven roku 1837 předky rodu Vachunů a je majiteli udržován v původním stavu jako za života tety Magdaleny Vachunové .

Dcera Marie – Magda Vachunová (nar. 1979) se od malička věnuje vyšívání a své znalosti využívá i ve své profesi módní návrhářky.

Postupně se učí zhotovovat některé součásti hornáckého kroje (*pruclek, nohavice, fěrtoch*).

Prodej výrobků Marie uskutečňuje zejména na individuální objednávku nositelů lidového oděvu. Prezentaci výrobků zajišťují zejména tito nositelé, kteří si jednotlivé součástky nechávají šít na míru. Pořízení kroje je poměrně nákladnou investicí a často se dědí z generace na generaci. S jednotlivými variantami hornáckého kroje se můžeme setkat v muzeích, ale hlavně na folklorních vystoupeních, krojových přehlídkách a církevních svátcích.

II. Popis technologie a tvarosloví zhotovovaných výrobků, s důrazem na srovnání s obdobně zaměřenými výrobci

Paní Vachunová je jedna z nejvýznamnějších švadlen a vyšivaček horňáckého oděvu. Kromě oprav lidového oděvu, vázání šátků a jemné výšivky např. šatek, se hlavně zaměřuje na šití a vyšívání svrchních soukenných součástí jako je: *bílý pruclek, ženská kordula a kabátky*. Jednotlivé technologické postupy si představíme.

Marie Vachunová nakupuje materiál na zhotovení krojů v Brumovicích na Břeclavsku, kde se od roku 1998 nachází prodejna specializovaná na textilie a další materiály potřebné ke zhotovování krojů. Také spolupracuje s Marií Kozumplíkovou z Kozojídek, která má specializovanou prodejnu na textilie a galanterní zboží potřebné k šití krojů.

Bílý pruclek k mužskému horňáckému kroji je zhotovený z bílého sukna a nosí ho starší muži k modrým nohavicím nebo *třaslavicím*. Jeho střih se liší od sametových *prucleků* v délce (sahají mužům až k pasu) a hlavně v typu vykrojení předních dílů. Ty nejsou obloukovitě vykrojeny, jsou rovné a horní část mají střihu do úzké špičky. Okraje předních dílů, zadní díl a malé kapsičky jsou bohatě zdobeny barevným vyšíváním – motivy *srdce, zátočky, jatelinky, kvítka*. *Pruclek* na předním díle zdobí 8-10 kovových zlatě lesklých knoflíků, našitých ve sloupcích kolem výšivky. Na zadním díle jsou knoflíky součástí výšivky. *Pruclek* je podšitý bavlněnou nebo flanelovou podšívku.

Sukno je běžně v šířce 140-150 cm, přeložené napůl a smotané do role. Střih se položí podélně na sukno a obkreslí – je zhotoven podle mír zájemce. Podle jednotlivých dílů se ustříhne podšívka. Na přední díly podšívky se přišije podložení s červeného kvítkovaného plátna šíře 11cm. Jednotlivé díly *prucleku* sešije a rozžehlí švy. Na zadní díl našije aplikace a zapraví ozdobným barevným šitím všechny vnější okraje *prucleku*.

Na zadním díle provede vyšití aplikací a na předním díle provede ušití a vyšití kapsy. Přišpendlí podšívku k dílům a provede ruční zapoštění podšívky kolem barevně zapravených okrajů *prucleku*. Zažehlí se všechny okraje. Na přední díly *prucleku* si naznačí díry a provede ušití knoflíkových dírek a provede výšivku kolem dírek podle předlohy ze starých *prucleků*. Výšivka se provádí vlněnou přízí, molinkem v ustálené barevnosti – červená, zelená, modrá, starorůžová, oranžová. Poté se provede vyšití zadního dílu. Nosným prvkem výšivky zadního dílu je *srdce, kvítka, zátočky, jatelinky*. Po provedení výšivek se celý *pruclek* vyžehlí a našijí se zlaté knoflíky.

Kordula k ženskému kroji je vestička bez rukávů, která se obléká na rukávce a sahá mírně nad pas. Je šitá z bílého sukna a podšita flanelem nebo bavlněným plátnem. Kolem předních krajů je lemována červeně, průramky a dolní okraj zad černě. Do švů mezi přední a zadní díl jsou všity proužky červeného, bílého, černého sukna. Okolo krku a podél krajů předních dílů je našita zelená stuha. Na stuze lemující přední díl je ve čtyřech řadách našita černá nebo modrá šňůrka (*borytáše*), která u předního kraje tvoří špičku. Vedle zelené stuhy je ve dvou řadách našita červená hadovka (*háďata*). V rohu na zelené stuze tvoří háďata smyčku, ve které je přišit ručně malovaný knoflík (modře, zeleně, červeně). Při okraji *borytášů* je šňůrování červené barvy – *halaparta*, ozdobeno drobnou výšivkou. Na *borytáších* jsou našita kolečka z červeného sukna se zoubkovanými okraji, v každém kolečku je přišitý malovaný knoflík. Asi v polovině předních dílů jsou našité malé, červeně olemované kapsičky se zelenou stuhou a háďaty.

Výšivka předních dílů se skládá z barevného řetízkového a stehového šití (*srdca, malá srdéčka, jatelinky, metličky, zátočky, trojlístky*).

Přední díly *kordulky* se zapínají na dva háčky, které jsou umístěny na rubové straně.

Na připravené sukno si švadlena položí stříh – podle velikosti zákaznice a obkreslí jej na látku. Podle jednotlivých dílů si ustříhne podšívku. Dále si připraví proužky sukna, které bude vkládat do švu. Provede sešití a rozžehlení švů, ušití kapes na předních dílech. Přišpendlí podšívku a zapraví okraje *kordulky* šikmým proužkem z červené a černé barvy. Ručně provede zapravení okrajů z rubové strany. Poté následuje našití zelené stuhy, přišití šňůrek (*borytášů*) a našití *háďat*. Ručně přišije červené šňůrky do tvaru dle vzoru na konci *borytášů* (*halaparta*). Přišije připravenou kapsu a kolem švu vyšije zoubkování. Potom provede výšivku v oblasti *borytášů* – vyplňovaná kvítka. Nad *borytáši*, v oblasti zelené stuhy, provede barevnou výšivku, kde ústředním motivem je opět *srdco*. Po dokončení *kordulky* se vše vyžehlí a provede se dokončení. Na přední díly přišije háčky na zapínání. Namaluje si knoflíky a vystříhá kolečka se zubatými okraji s červeného sukna. Nakonec je i s knoflíky přišije na *borytáše*.

Kabátek k ženskému kroji se obléká na rukávce stejně jako *kordula*. Je zhotoven z červeného, modrého, zeleného nebo černého sukna. Další materiál, ze kterého se kabátek zhotovuje je modrý brokát nebo damašek. Kabátek je podšit bavlněnou podšívku. Stříh kabátku se vyznačuje ostře tvarovanými předními díly (špice), které se zapínají na jeden nebo dva háčky našité na rubové straně kabátku. Kabátky jsou zdobeny na předních dílech, přes ramena a na zadním díle našitými sametovými stuhami- sametkami. Okolo sametek je vyšit řetízek, jenž je v ostrých bodech doplněn výšivkou v podobě trojlístku. Na zadním díle je provedena drobná barevná výšivka. Kabátek je lemován černým nebo červeným šikmým proužkem z bavlněného plátna. Olemování je prošito následujícím stehem (IX IX IX)

Na připravené sukno si švadlena položí stříh – podle velikosti zákaznice a obkreslí jej na látku. Podle jednotlivých dílů si ustříhne podšívku. Provede sešití a rozžehlení švů, přišpendlí podšívku a zapraví okraje kabátku šikmým proužkem z červené nebo černé barvy. Ručně provede zapravení okrajů z rubové strany a prošití vyšivací bavlnou. Následuje našívání sametových stuh na přední a zadní díl. Jsou ustálené barevné kombinace kabátků a našívání stuh.

Červené sukno - zelené , červené stuhy

Červené sukno – černé, červené stuhy

Modré sukno – červené, modré stuhy

Černé sukno – zelené a modré stuhy

Zelené sukno – vínově červené a zelené stuhy

Po našití sametek se provede vyšití okolo stuh řetízkovým stehem a drobné výšivky na přední a zadní straně kabátku. Po dokončení vyšití se kabátek vyžehlí a našijí se háčky na zapínání.

Výrobky z vlněného sukna se nesmí prát, pouze chemicky čistit.

Vázání šátků

Na Horňácku nosí ženy a dívky šátky dělené podle barvy a vzoru na turecké (červené a černé), bílé lipské, brněnské a strapkové. Ženy je mají napevno uvázané na hlavě „hore rožky“ nebo „dolů rožky“.

Pro úvaz šátku je třeba do studené vody přimíchat škrobovou a hrubou mouku a dolét zbytkem převařené vody. Takto připravený škrob je třeba nechat vychladnout, nejlépe do druhého dne. Vypraný šátek se složí rubem k sobě do trojúhelníku a do místa přehybu se vloží plátno potřené po obou stranách škrobem. Místo se shora potře také škrobem a přiloží se noviny stejného rozměru, jako má plátno uvnitř. Všechno je potřeba důkladně vysušit a vyžehlit. Tím se získá vyztužená část. Poté se šátek složený do trojúhelníku znovu přeloží. Začnou se vytvářet záhyby a boční sklady se pevně sešijí. Takto poskládaný šátek nasadí ženě na hlavu a vytvoří suk. Oba cípy šátku jsou poskládány, levý se přiloží k protějšímu rohu, přes něj se přeloží pravý. Vzniklý suk je potřeba utáhnout a sešít s podlepenou částí. Po uvázání šátku všechny tři konce volně splývají po zádech. Šátek je uvázán „dolů rožky“.

Postup při úvazu šátku „hore rožky“ je stejný. Až na závěr, po vytvoření a sešití suku, se dva volně splývající konce šátku složí, omotají a přišijí kolem vytvarované podlepené části na hlavě ženy.

III. Informace o schopnosti předávat osvojené profesní znalosti a dovednosti následovníkům

. Ruční šití a vyšívání je časově velmi náročné a hlavně se jedná o techniky, kde je potřebná jistá míra vrozené zručnosti, citu pro materiál, talentu a velká trpělivost. Textilie a další materiály používané k výrobě krojových součástí jsou poměrně nákladné, jejich zhotovování je časově velmi náročné.

Své znalosti a dovednosti předává dceři Magdě Vachunové (nar. 1979), která vystudovala SPŠ textilní, obor krajka, vyšívka a dále pokračovala na univerzitách v Liberci, Zlíně a Praze. I ve svých návrzích oděvů stále využívá základů a technik vyšívání, které se naučila doma a na základní škole, kde kroužek vyšívání vedla paní Marie Vítková. V současné době se ve volných chvílích věnuje šití hornáckých nohavic.

Ve spolupráci s Renatou Potěšilovou z Lipova se v rámci projektu o zachování lidových tradic účastnila jako lektorka v části – technika vázání hornáckého šátku a v části – údržba hornáckého kroje, kde zájemcům zodpovídaly dotazy a předváděly praktické ukázky s výukou.

IV. Informace o účasti na přehlídkách, výstavách a specializovaných trzích, případně dalších aktivitách péče o tradice lidového řemesla

Kromě šití krojů nových, provádí p. Marie Vachunová opravy a praní krojových součástí. V pozůstatostech se ještě objevují rukávce a šatky vyšívány hedvábnou nití, která nemá barevnou stálost a praním se zcela zničí. Tyto vyšívky jsou velmi vzácné a zajímavé jak použitými formičkami, tak barevným provedením. Snaží se radou nebo pomocí přispět o zachování našeho bohatství odkázaného a zachovaného po našich předcích.

Kromě šití *prucleků*, kabátků, *kordulí* zhotovuje paní Marie *fěrtušky*, *traslavice*, *rubáče*, *šatky*, váže hornácké šatky, barví a *vrápí fěrtochy*.

Vrpení fěrtochů předváděla ve skanzenu ve Strážnici.

O její výrobky a služby mají zájem členové Slováckého krúžku v Brně i Praze a samozřejmě členové místního souboru Velička, ženských sborů z Velké, Javorníka, Vrbky, Lipova. Pro zlínský soubor Vonica šila bílé *prucleky* k mužskému hornáckému kroji podle starodávného vzoru z Javorníka.

Spolupracovala s ženským sborem Lipina z Hroznové Lhoty při rekonstrukci kroje. Pro MS z Boršic zhotovovala vyšívky na mužské lajble podle fotografií. V Boršicích nebyly tyto lajble zachovány a manželé Hradilovi se snažili tuto součást boršického kroje obnovit. Byla to velmi zajímavá práce – kombinace šňůrování s řetízkovou a stehovou vyšívkou.

Zpracoval:

Mgr. Michaela Zálešáková

PhDr. Vít Trachtulec

V. Fotodokumentace s připojeným popisem fotografií, popřípadě seznam dalších zaslaných materiálů, se stručným komentářem

Viz samostatná příloha.

VI. Písemný souhlas nominovaného s pořizováním dokumentace pro potřeby NÚLK a svolení k publikování osobních a kontaktních údajů, profesního životopisu, fotografií své osoby a svých výrobků za účelem propagace titulu Nositel tradice (např. v propagačních tiskovinách, na výstavě Nositelé tradice, na webových stránkách NÚLK, MK ČR)

Viz samostatná příloha.

